

ISSN: 2458-7508

ilahiyyat

tetkikleri dergisi

Journal of İlahiyat Researches

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

YIL: 2017 | SAYI: 47
ERZURUM

Felsefi Açıdan İslamofobi ve Eleştirisi*

Sait KAR**

ÖZ

Son yıllarda artan İslamofobik söylem ve uygulamalar bu kavramın zihni altyapısının daha derinlerde olduğu fikrini doğurmaktadır. Zira dini, siyasi, ekonomik ve kültürel birçok sebebi olan İslamofobi, özü itibari ile yabancı düşmanlığı olarak tanımlanan Xenophobia'nın farklı bir versiyonu olarak karşımıza çıkmakta ve derin felsefi köklere sahip olduğu gerçeğini göstermektedir.

Bu itibarla çalışmamızın amacı, "islamofobi" kavramının felsefi altyapısının nasıl temellendirildiğini ve karşıt argümanın yine felsefe yardımı ile nasıl kurulabileceğini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: İslamofobi, Zenofobi/Öteki Düşmanlığı, Terörizm, Felsefe, Öze Bağlılık.

ABSTRACT

Philosophically Islamophobia And Criticism

Increasing Islamophobic rhetoric and practices in recent years have led to the idea that this concept has a deeper mental infrastructure. Islamophobia, which is a religious, political, economic and cultural phenomenon, is confronted as a different version of Xenophobia, which is essentially defined as xenophobia, and shows that it has profound philosophical roots.

In this respect, the aim of our work is to demonstrate how is based the philosophical infrastructure of the "Islamophobia" concept and how the opposing argument can be established with the help of philosophy.

Keywords: Islamophobia, Xenophobia, Terrorism, Philosophy, Commitment to Essence.

* Bu makale, Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi tarafından düzenlenen "Uluslararası İslamofobi ve Terör" konulu sempozyumda sunulan ve özet olarak yayınlanan "İslamofobinin Felsefi Temelleri ve Felsefi Bağlamda Tenkid Zarureti" başlıklı bildirinin genişletilmiş halidir.

** Yrd. Doç. Dr., Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (saitkar@odu.edu.tr).

Giriş

“Bütün insanlar doğal olarak bilmek ister.”¹ Aristo *Metafizik* adlı eserine bu ifadeyle başlar. İnsanoğlunun doğasında bulunan bu bilme arzusu ona, daima kendisini, etrafını ve ötesini bilme isteği aşılar. Kendini ve ötesini bilmenin bir yolu da felsefedir. Nitekim felsefe, gözlem, duyu ve her türlü akıl yürütme sonucu ulaşılan, akla dayalı nedenler ile kendini meşru kılmak iddiasında olan bir zihinsel etkinlik olarak tanımlanmaktadır.²

Bilindiği gibi bu zihinsel etkinliği ifade etmek için kullanılan “philosophia” kelimesi, “bilgi/bilgelik sevgisi” ya da “hikmet sevgisi” anlamlarına gelir. Bu itibarla da felsefenin, insanların kültürel hayatlarına içkin olgulardan uzak olduğunu düşünmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. İşte bu nedenle felsefe, hayatın her alanına nüfuz etmesi gereken bir bilgi arayışıdır ve bu arayışın, dinden ve dine bağlı unsurlardan uzak olması da düşünülemez.

Bu itibarla İslam’ın, dünya serüvenine başlamasından itibaren tarih, Doğu ve Batı ya da Müslüman Dünyası ve Hristiyan Dünyası (Christendom) olarak kurgulanan iki dünya arasında askeri, siyasi, ekonomik, dini ve sosyo-kültürel çekişmelere sahne olması ve bu çekişmelerin tarihten gelen korkuları sürekliliği diri tutma ve yeni şartlar altında yeni korkuların ortaya çıkması noktasında önemli bir etkiye sahip olduğu gerçeği³ bizi bu konuda düşünmeye ve söz söylemeye iten temel itki olmuştur.

11 Eylül 2001 tarihinde, İkiz Kuleler ve Pentagon’a yapılan saldırılar sonrasında tüm dünyada yeni bir söylem ve buna bağlı olarak da yeni bir tutumun geliştiği bilinen bir hakikattir. Ortaya çıkan bu yeni söylemin adı: İslamofobi; yeni tavır ise: İslam’a ve Müslüman’a karşı baskı, şiddet ve sindirme politikasıdır. Bu yeni kavram her ne kadar 11 Eylül saldırısı sonrası Hristiyan Batı dünyasında oldukça popülerite kazanmış olsa da zihinsel ve tarihi kökleri oldukça eskilere dayanan bir kavram;⁴ kökeni itibarıyla İslâm’ın ortaya çıkışından çok daha eskilere dayanan paradigmatic bir olgudur. Bu paradigma, Hazreti İsa’nın vefatından sonra, Yunanlı ve Latin Kilise Babaları tarafından üretilen “katıksız bir Batılı fenomen” olarak temayüz etmiş; “farklı, yabancı ya da aykırı” olanı ötekileştirici bir doktrine dönüşmüştür.⁵

Bu çalışmanın temel amacı da işte bu derin zihinsel ve tarihi köklerinin yanında çok ciddi felsefi altyapıya sahip olan bu doktrinin yine felsefe yardımıyla kendisine içkin yanlış yaklaşımlarını ve bir karşı argümanın nasıl geliştirilebileceğini ortaya koymaktır.

1 Aristoteles, *Metafizik*, çev. Ahmet Arslan, Sosyal Yayınları, (2. bs.), İstanbul 1996, s. 75.

2 Arslan, Ahmet, *Felsefeye Giriş*, Adres Yayınları, Ankara 2005, s. 3.

3 Er, Tuba; Ataman, Kemal, “İslamofobi ve Avrupada Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2008, cilt: XVII, sayı: 2, s. 748.

4 Kirman, M. Ali, “İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu?”, *Journal of Islamic Research*, 2010, 21/1, s. 22.

5 Kızılkaya, Ahmet, “Geçmişten Günümüze İslamofobi: Kökeni, Tarihsel Gelişimi ve Bugünü”, *Orta Asya’da İslam (Temsilden Fobiye)*, ed. Muhammet Savaş Kafkasyalı, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları, Ankara-Türkistan 2012, c. 1, s. 629.

Kavramsal ve Tarihsel Çerçeve

Yunan mitolojisinde dehşet ve korku tanrısı *Phobos*'tan gelen⁶ “fobi” kelimesi sözlükte, belli bir nesnenin, durumun veya etkinliğin yarattığı ve kişinin kendisi tarafından da yersiz veya aşırı kabul edilen usdışı, yoğun, inatçı bir korku şeklinde tanımlanmaktadır.⁷

“İslam” ve “fobi” sözcüklerinden oluşup, küresel bir olguyu ve sorunu niteleyen; en genel anlamıyla da “İslam’a karşı kin, nefret, düşmanlık ve önyargıyı” ifade eden⁸ “İslamofobi” kavramını tanımlamadaki en temel sorun, yüzyıllar öncesine uzanan köklü geçmişi nedeniyle dini, siyasi, ekonomik, kültürel, sosyolojik vb. pek çok sebepten beslenen bir yapıya sahip olmasıdır. Bu karmaşık yapısı nedeniyle İslamofobi olgusunu ve kökenlerini anlamak elbette kolay bir mesele değildir. Kavramsal belirsizliklere rağmen İslamofobi, zamanla hem İslam’dan korkma ve ürkme hem de Müslümanlardan çekinme ve onlardan hoşlanmama şeklinde tezahür eden irrasyonel bir korkudan kaynaklanan çeşitli söylem, tutum ve tavırlar bütününden oluşan bir olguya dönüşmüştür. Daha ziyade ırkçılık, önyargı, ayrımcılık, şiddet gibi kavramlarla tanımlandığı görülen İslamofobi’nin yaygınlık kazanmasında sosyal, kültürel, tarihî, dinî vb. çok çeşitli sebeplerin yanı sıra,⁹ “Xenophobia” olarak isimlendirilen “yabancı düşmanlığı”nın da etkili olduğunu söylemek mümkündür.¹⁰ Zira kendinden olmayanı “öteki” ve doğal olarak da korkulması gereken bir tehdit olarak gören bu paradigma, İslamofobinin de mantıksal temelini oluşturmuştur.

İslam’ın tarih sahnesine çıkmasını takip eden yıllarda, hızla geniş alanlara yayılması, diğer dinlerin İslam’ı kendileri için tehdit olarak algılamalarına neden olmuştur.¹¹ Bizans kontrolündeki Orta Doğu ve Kuzey Afrika’nın büyük kısmının miladi yedinci ve sekizinci yüzyıllarda İslam hâkimiyeti altına girmesiyle de İslam, özellikle Hristiyanlar için yeni bir dini-siyasi düşman haline gelmiştir.¹²

-
- 6 Evkuran, Mehmet, “Bir Kimlik Politikası Olarak İslamofobi”, *İslamofobi Kolektif Bir Korkunun Anatomisi*, ed. Osman Alacahan, Betül Duman, Ankamat Matbaacılık, Ankara 2012, s. 204; Aktaş, Murat, “Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 13/1, s. 35; Dağ, Ahmet, “İslamofobia: Hegemonyayı Derinleştirme ve Bir Hegemonya Projesi Olarak Euro-İslam”, *1. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Müslümanlar Kongresi Bildiriler Kitabı*, ed. Abdulkadir Buluş vd., Ekopi Yay. Konya 2016, s. 36; Yüksel, Mehmet, “İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm ya da Batı ve Öteki”, *İslamofobi Kolektif Bir Korkunun Anatomisi*, ed. Osman Alacahan, Betül Duman, Ankamat Matbaacılık, Ankara 2012, s. 103; Karşlı, Necmi, “İslamofobi’nin Psikolojik Olarak İncelenmesi”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2013, cilt: XIII, sayı: 1, s. 80.
- 7 Karşlı, a.g.m., s. 76.
- 8 Kirman, a.g.m., s. 22; Aktaş, a.g.m., s. 35; Dağ, a.g.m., s. 36; Karşlı, a.g.m., s. 80.
- 9 Kirman, a.g.m., s. 21-22.
- 10 Güngör, Feyza Şule, “Zenofobinin İslamofobiye Dönüşümü Üzerine Felsefi Bir Değerlendirme”, *1. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Müslümanlar Kongresi Bildiriler Kitabı*, ed. Abdulkadir Buluş vd., Ekopi Yay. Konya 2016, s. 286; Er, Ataman, a.g.m., s. 755.
- 11 Karşlı, a.g.m., s. 80-81.
- 12 Buehler, Arthur F., “İslamofobi: Batı’nın ‘Karanlık Tarafı’nın Bir Yansıması”, çev. Mehmet Atalay, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2014, cilt: LV, sayı: 1, s. 124.

Sekizinci ve onuncu yüzyıllar arasında denk düşen İslâm-Hristiyanlık karşılaşmasının bu ilk aşaması, yalnızca Haçlı seferlerinin yaşanmasına yol açacak siyasal ve askeri reaksiyonların oluşmasına neden olmamış, aynı zamanda Hristiyan entelektüellerin de İslâm'ı araştırma ve tanıma arzularını harekete geçirmiştir.¹³ Bu uzun tarihî süreçteki karşılaşmaların en önemlileri arasında 8. yüzyılda İspanya'da Endülüs'ün Müslümanlar tarafından fethedilmesi; 12 ve 13. yüzyıllardaki haçlı seferleri; çok sayıda kuşatmadan sonra 1453 yılında İstanbul'un fethi; 1538 yılında Preveze; 1571 yılında İnebahtı deniz savaşları ile 1529-1683 yıllarında Osmanlı'nın iki kez Viyana'ya kadar gelerek Avrupa'nın kapılarına dayanması sayılabilir.¹⁴

Söz konusu fetih hareketleri, ortaçağ Batılı dimağının İslâm'ı algılama tarzında belirleyici faktör olarak rol oynamış, bu da Hristiyan entelektüellerinin dengeli ve makul bilgilere dayanan bir İslâm görüşü ortaya koymalarına engel olmuştur.¹⁵ İslam ve Müslümanlar, Maxime Rodinson'un da belirttiği gibi, Batı Hristiyanlığı için bir sorun ve tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır.¹⁶

Bu tarihi ve teolojik arka plan, özellikle 1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması ve komünizmin tarih sahnesinden çekilmesi sonrasında Batı dünyasının, yeni bir 'düşman', bir 'öteki' arayışına girmelerine ve bu bağlamda öteki olarak da İslam'ı seçmelerine neden olmuştur. *The New York Times* gazetesi 1993 Eylül'ünde bu "düşman"ı şöyle duyurmuştur: "İslam kökten dinciliği hızla küresel güvenlik ve barış için en önemli tehdit haline geliyor. 1930'lardaki nazizm ve faşizm, 1950'lerdeki komünizm tehdidi kadar büyük bir tehlike bu..."¹⁷

Aynı yıl Amerikalı Profesör Samuel Huntington, *Foreign Affairs* adlı dergide oldukça tartışmalı "The Clash of Civilizations/Medeniyetler Çatışması" adlı makalesini yayınlamıştır. Özünde ırkçı olan bu makalede, İslam dünyası ile Hristiyan Batı dünyasının, birbirleriyle çatışacaklarını¹⁸ ve böylece İslam'ın Batı Hristiyan dünyasının yeni düşmanı olacağını ilan etmiştir.¹⁹ Sonuçta soğuk savaş sonrası dönemde bir "öteki" arayışına giren Batı için İslam, "kızıl komünist tehlike"nin yerini almıştır.²⁰

Derin bir tarihsel ve felsefi arka plana sahip olsa da bu kavram, başta Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da olmak üzere, giderek görünür olmaya başlayan İslâm karşıtı tutumları ifade etmek üzere yakın dönemlerde kullanılmaya başlanan yeni bir kavram

13 Kızılkaya, a.g.m., s. 629.

14 Kirman, a.g.m., s. 26.

15 Kalın, İbrahim Ben, *Öteki ve Ötesi, İslam-Batı İlişkileri Tarihine Giriş*, İnsan Yayınları, (4. bs.) İstanbul 2016, s. 59; Kızılkaya, a.g.m., s. 629.

16 Rodinson, Maxime, *Batıyı Büyüleyen İslam*, çev. Cemil Meriç, Pınar Yayınları, İstanbul 1983, s. 15.

17 Hollingworth, Clare, "Another Despotism Seeks to Infiltrate the West", *The New York Times*, 9 Sept. 1993; Onyebuchi, Ezeani Emmanuel; Chigozie, Chilaka Francis, "Islamic Fundamentalism and the Problem of Insecurity in Nigeria: The Boko Haram Phenomenon", *IOSR Journal Of Humanities And Social Science*, Volume 15, Issue 3 (Sep. - Oct. 2013), p. 46; Kirman, a.g.m., s. 23.

18 Huntington, Samuel P., "The Clash of Civilizations", *Foreign Affairs*, Summer 1993, 72/3, s. 24.

19 Huntington, a.g.m., s. 46.

20 Kirman, a.g.m., s. 26.

olarak ortaya çıkmıştır. Her ne kadar *Oxford Sözlüğü*, İslamofobi kavramının ilk olarak 1991 yılında Amerika'da yayınlanan *Insight* isimli bir dergide kullanıldığını ileri sürse de gerçekte bu kavramın ilk kullanımı 1925 yılında olmuştur. Zira İslamofobi kavramının bilinen en eski kullanımı, Fransa'da yayınlanan *Acces De Delire Islamophobe* başlıklı metindir.²¹

Huntington'un "Medeniyetler Çatışması" ve Francis Fukuyama'nın, "Tarihin Sonu"²² tezi, Müslüman göçü, İran devrimi, 11 Eylül, Londra, Paris, Madrid ve Brüksel saldırıları gibi olaylar ise İslamofobinin bir salgın halini almasına neden olmuş, buna bağlı olarak da Müslümanlarla ilgili takıntı, onlara karşı yersiz bir korkunun tırmanması hızına paralel olarak gelişmiştir.²³

İslamofobi olgusu, Hristiyan-İslam tarihini önceleyen Hristiyan ontolojisi uyarınca geliştirilmiş düşünce ve pratiklerin bir sonucudur. Bu olgu, Hazreti İsa'nın vefatından sonra kurumsallaşmaya başlayan ve Batıcı bir ideolojiye dönüşen Hristiyanlığın öteki ile kurduğu ilişkinin temel karakteristiğini oluşturmuştur. Kendi varoluşunu, "manipulatif ötekinin" varlığıyla temellendirmeye çalışan bu yaklaşım, anti-semitizmden anti-İslamizme dek uzanan geniş yelpazeli bir öteki listesi üretmiştir. Bu listenin başında ise, hiç şüphesiz, İslam ve Müslümanlar gelmektedir.²⁴

Mevcut şekilleri dikkate alındığında, İslamofobi bir çeşit ırkçılık haline gelmiştir çünkü dini inanç, kültür ve etnik köken temelinde insanları hedef alır ve onlara karşı nefreti körükler. Eskiden biyolojik aşığılama temelinde yapılan ırkçılık artık etnik, kültürel ve dini ırkçılık olarak ortaya çıkmaktadır. İslam söz konusu olduğunda, Müslümanların dini inançlarını ve kültürel uygulamalarını tarif etmek için militan, yabani, baskıcı, barbar, otoriter, bayağı ve şiddet yanlısı gibi sıfatlar kullanılmaktadır. "İrk olarak değersiz" kavramı yerini "din olarak değersiz" kavramına bırakmıştır." Bu bağlamda, İslamofobi'yi Araplara, Asyalılara ve Siyahlara duyulan etnik ve ırksal nefretten ayırmak mümkün değildir.²⁵

İslamofobinin Felsefi Kökenleri

Aydınlanma düşüncesinin dini ve mitolojik anlayışlara meydan okuyarak aklı, her türlü hakikatin yegane kaynağı şeklinde gören anlayışları²⁶ ile Rönesans ve reform hareketlerinin ardından gelişen birey merkezli anlayış, Batı uygarlığının üzerine kurulduğu temeli oluşturmuştur. Ancak bu ilkesiz temel, modern Batı uygarlığına anormal bir nitelik katan, onu bir çeşit canavara dönüştüren en önemli

21 Allen, Chris, *Islamophobia*, Ashgate Publishing Limited, England 2010, s. 5; Kızılkaya, a.g.m., s. 632.

22 Bkz. Fukuyama, Francis, *Tarihin Sonu ve Son İnsan*, çev. Zülfü Dicleli, Profil Yayıncılık (6. bs.), İstanbul 2016.

23 Buehler, a.g.m., s. 130.

24 Kızılkaya, a.g.m., s. 621.

25 Kalın, İbrahim, "İslamofobi ve Çok Kültürlülüğün Sınırları", *Orta Asya'da İslam (Temsilden Fobiye)*, ed. Muhammet Savaş Kafkasyalı, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları, Ankara-Türkistan 2012, c. 1, s.194.

26 İmamoğlu, Tuncay, *Modern Batı Düşüncesinin Felsefi Temelleri: Din ve İnsan Algısı Üzerine Bir Değerlendirme*, İz Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 33.

unsurdur.²⁷ Zira modern anlamda bireycilik, kaçınılmaz olarak metafiziğin inkârını doğurur. Çünkü doğa-ötesi olan şeyler, bireyin ulaşamayacağı şeylerdir ki bu, modernizme göre kabul edilemez bir durumdur.²⁸

Modern bilim ve Aydınlanma felsefesi, her ne kadar kilise otoritesini yıkmış olsalar da Hristiyanlığın Batı düşüncesi üzerindeki etkisini ortadan kaldıramamıştır ve her şeye rağmen Hristiyanlık, Avrupa kimliğinin kurucu unsurlarından biri olagelmıştır. Bu nedenle İslâmofobi olgusu, her ne kadar İslâm'la ve Müslümanlarla ilişkili olsa da, esasında Batı felsefesi ile iç içe geçmiş olan Avrupa-merkezci Hristiyan teolojisinin bir niteliğidir ve bu nitelik kendisini her dönemde farklı biçimlerde açığa vurabilmektedir. Bu bağlamında, İslâmofobi olgusu için üç ayrı başlangıç düzeyinden bahsetmek mümkündür. Bu düzeyler, sırasıyla zihniyet, zaman ve mekân düzeyleridir. Zihniyet düzeyinde potansiyel haldeki İslâmofobik tutum, zaman düzeyinde olgusal bir varlığa kavuşmuş, mekân düzeyinde ise aktüel bir gerçeklik haline gelmiştir. Bu anlamda, İslâmofobinin belirli bir tarihsel süreç içerisinde oluşturulmuş bilinçli bir felsefi tutuma işaret ettiği söylenebilir.²⁹

Günümüz dünyasının yadsınamaz gerçekliklerinden biri olan İslâmofobi olgusunun, tarihsel süreç içerisinde bakıldığında Hristiyanlığın, Yahudiliğin ilahi kaynaklı epistemolojik temelleri üzerinde kurulmasına karşın, onun ontolojik düzeydeki inkârına dayalı olarak geliştiği görülmektedir. Yahudilerin Hazreti İsa'ya ve onun öğretilerine karşı şiddetli bir muhalefet göstermeleri, Yahudiliğe ve Yahudilere karşı olumsuz bir havanın doğmasına yol açmış ve bu durum, Hazreti İsa'nın vefatından sonra yazılan Kanonik İnciller başta olmak üzere, tüm kutsal Hristiyan metinlerine yansımıştır.³⁰ Hazreti İsa'nın öldürülmesinden Yahudiler sorumlu tutulmuş ve böylece Yahudiler, Hristiyan dünyası nazarında 'Tanrı katili' olarak görülmüş ve onlara büyük bir kin beslenmiştir.³¹ Bu, nesilden nesile aktarılan anti-semitizm hastalığının da Kanonik İncillere sirayet edişinin zeminini hazırlamıştır.³²

İslâmofobi olgusu, Hristiyanlığın Yahudiliğe karşı yürüttüğü bu mücadelenin bir parçası olarak gelişen anti-semitizmden kaynaklanmak suretiyle oluşturulan ötekilik kategorisinin kendisinden farklı olanı tanımlama bilincine işaret etmektedir. Söz konusu bilinç, kendisine 'farklılık', 'yabancılık' ve 'başkalık' atfettiği tüm öteki öznelere olumsuzlamaya dayalı olarak işleyen bir eğilime tekabül etmektedir. Hristiyan ontolojisinin 'yabancı', 'farklı' ve 'başka' olanla kurduğu bu ilişki, bir korku ve nefret ilişkisidir. İslâmofobi olgusu da, İslâm'a ve Müslümanlara yönelik olarak Hristiyan Batı dünyasının zihninde tecessüm eden bu korku ve nefret duygularının zamansal

27 Guenon, Rene, *Modern Dünyanın Bunalımı*, çev, Mahmut Kanık, Risale Basın Yayın, İstanbul 1986, s. 99.

28 Guenon, a.g.e., s. 102.

29 Kızılkaya, a.g.m., s. 624-625.

30 Kızılkaya, a.g.m., s. 626.

31 Adam, Baki, "Katolik Kilisesi'nin Kurtuluş Öğretisi Açısından Yahudiliğe ve İslâm'a Bakışı", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 41, Ankara 2000, s. 200.

32 Kızılkaya, a.g.m., s. 626.

ve mekânsal bir yansımasından ibarettir. Kendisini ilk olarak Hristiyanlığın Yahudilikle kurduğu ilişkide bir zihniyet olarak açığa vuran ve daha sonra İslâmofobi haline evrilecek olan bu olgu, İslâm'ın doğuşuyla birlikte zamana, Hristiyanlıkla karşılaşma anından itibaren de mekâna inmiştir.³³

Milattan sonraki 4. asırdan itibaren Hristiyanlık, Roma'nın resmi dini haline gelince, Kilisenin ürettiği "bilgi içeriği" Batı kültürünün ve Batı felsefesinin temel belirleyeni haline dönüşmüştür.³⁴ Batı felsefesine içkin bu Hristiyan ontolojisi, söz konusu felsefe kapsamında ortaya çıkan bütün doktrinlerin açık veya örtük bir şekilde temel epistemolojisini belirlemiştir. Bu doğrultuda araştırmalar, çoğunlukla Hristiyan dininin felsefi düzeyde haklı çıkartılmasına yöneltilmiş; Hristiyanlık, Antik Uygarıkların analizinden mitolojik düşünceye, mitolojik düşünceden bilimsel düşünceye ve hatta sanata kadar neredeyse her alanda belirleyici tema olmuştur. Bu temanın belirleyiciliği ekseninde şekillenen Batı felsefesi tarihi, 'tek, evrensel, ilerlemeci, değişmeyen' ve benzeri özellikleriyle bütün bir dünya tarihini ve uygarlıklarını temsil etme kabiliyetini kendisinde bulmuş; böylece Geçmiş Zamanlar Dilimine ait her şeyi (dini, dili, kültürü, tarihi, bilimi, sanatı) kendi doğal çevresinden kopararak, dünyayı dilediği gibi kategorize etmiş, edebilmiştir.³⁵

Doğu Hristiyanlığıyla temas halindeyken söylemsel düzeyde bulunan İslâmofobi, İslâm'ın, siyasal Hristiyanlıkla (Batı Hristiyanlığı) karşılaştığı andan itibaren somut eylemselliklere dönüşmeye başlamıştır. Batı Hristiyanlığı, 8. yüzyılın başlarında gerçekleşen İspanya'nın fethi ile 9. yüzyılda Sicilya'nın alınmasına kadar Müslümanlarla yakın temasa geçmemiş, bu nedenle de Doğulu Hristiyan teologların çalışmalarıyla ilgilenmemiştir. Ancak 9. yüzyıldan itibaren, bu bölgelerde ve Akdeniz'in güney kıyılarında kültür olarak kendilerinden çok daha üstün bir konumda bulunan ve büyük bir askeri güce sahip olan Müslümanlarla karşılaşınca, İslâm'ın ve Müslümanların kendileri için büyük bir tehlike olduğunu düşünmeye başlamışlardır. İslâm'ı daimi bir korku nesnesine dönüştüren bu algı, yıkıcı eylemler dışında, tüm Ortaçağa yayılan ve oradan da günümüze uzanan son derece olumsuz bir İslâm imajının oluşmasına yol açmıştır.³⁶

Hristiyan Avrupa'nın İslâm tasavvurunun, esas itibarıyla bir tehdit algısına dayandığını ve bu tehdit algısının da, Ortaçağlardaki İslâm ve Müslüman imajını büyük ölçüde belirlemiş olduğunu söylemek mümkündür. Bahse konu imaj kapsamında, İslâm özünde şiddete dayalı, irrasyonel, takipçilerinin dünyevi ve şehvi arzularını kamçılaman, ötekini nihai aşamada yok etmeyi amaçlayan bir din olarak tasvir edilmiştir.³⁷

33 Kızılkaya, a.g.m., s. 637.

34 Kızılkaya, a.g.m., s. 626.

35 Kızılkaya, Ahmet, "Papaya Tepki Nasıl Olmalı", <http://www.yenisafak.com/yerel/papaya-tepki-nasil-olmali-17061>, erişim tarihi: 09.11.2016.

36 Kızılkaya, a.g.m., s. 628.

37 Kızılkaya, a.g.m., s. 630.

İslam dinine yönelik bu olumsuz tasvirlerin hemen tamamı, Batı Hristiyan geleneğine içkin felsefi altyapıdan kaynaklanır. Zira felsefi-bilimsel temellerini Antik Yunan'dan alan Batı düşüncesi, kendinden olmayanları ötekileştirme, asimile etme ya da yok etme arzusunu da aynı köklerden alır.³⁸ Nitekim Antik Yunan düşüncesinin en önemli isimlerinden olan Aristo'nun Asyalı toplumları, köle olmak için doğmuş ve kendilerini yönetmeye muktedir olan "seçkin" Yunanlılar tarafından yönetilecek olan doğal köleler³⁹ olarak nitelendirdiği görüşleri Yunan siyasi yapısının, Yunan olmayanları "barbar" olarak nitelendirmesine ve "doğal kölelik" fikrinin savunulmasına neden olmuştur.⁴⁰

Her ne kadar Batı medeniyeti Ortaçağ'da, Kilise babalarının etkisiyle, Yunan kültüründen uzaklaşıp Roma kültürü ile şekillenmiş olsa da Batı medeniyetinin manevi ve felsefi ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak bir din kültürü ortaya çıkmış, bu da modern dönemde Antik Yunan etkisinin yeniden belirleyici unsur haline gelmesine neden olmuştur.⁴¹ Ancak bu durum yine de Hristiyanlığın batı medeniyetinin şekillenmesinde kurucu unsur olduğu gerçeğini değiştirememiştir. Örneğin kendisini "Hristiyan bir ateist" olarak tanımlayan İtalyan yazar Oriana Fallaci, Avrupa'yı İslam'a karşı koruyan tek kültürel ve entelektüel zırhın Hristiyanlık olduğunu savunmuştur.⁴²

Avrupalılar, bir din olarak İslam ile bir kültür ve medeniyet olarak İslam'ı birbirinden ayırmış, birincisine şiddetle karşı çıkarken ikincisine hayranlıkla yaklaşmıştır. Hatta Roger Bacon gibi Skolastik düşünürler, Farabi ve İbn-i Sina gibi Müslüman filozoflarının aslında Hristiyan olduklarını, Müslümanların baskılarından korktukları için kendilerini zahirde Müslüman olarak gösterdiklerini bile iddia etmişlerdir.⁴³

Batılı Düşünürlerin İslam'a Yaklaşımları

Özellikle VIII ve IX. yüzyıllar, İslam karşıtı teolojik polemiklerin yoğunlaştığı bir dönem olarak karşımıza çıkar. Bu dönemde Bede, Yuhanna ed-Dımeşki ve öğrencisi Theodore Ebu Kurre gibi Hristiyan teologlar, eserlerinde İslam, Kur'an ve Hz. Muhammed'in isminden bahseden ilk Batılı düşünürler olmuşlardır. Ancak bu söz ediş pek de olumlu bir niteliğe sahip değildir. Örneğin Arapların İsmail soyundan geldiğine inanan Yuhanna ed-Dımeşki, Yunanca "De Haeresibus" isimli risalesinde İslam'ı yeni bir vahiy değil, Hristiyanlığın içinden çıkmış sapkın bir mezhep ve "Deccal'in habercisi" olarak nitelendirmiştir.⁴⁴ İslam'a ilişkin bu olumsuz Batı tasavvuru, Ortaçağın

38 Guenon, Rene, *Doğu Düşüncesi*, çev. L. Fevzi Topaçoğlu, İz Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 29.

39 Aristoteles, *Politics*, trns. Benjamin Jowett, Batoche Books, Kitchener 1999, s. 73.

40 Kalın, a.g.e., s. 39.

41 Kalın, a.g.e., s. 41-42.

42 Fallaci, Oriana, *The Force of Reason*, New York: Rizzoli 2006, Alıntılaman Kalın, a.g.e., s. 43.

43 Kalın, a.g.e., s. 72-73.

44 Çetinkaya, Bayram Ali, "Batı'da Hz. Muhammed (S) Üzerinden İslamofobi'nin Yansımaları, İslamofobi'nin Felsefi Kökenleri", *İslamofobi Kolektif Bir Korkunun Anatomisi*, ed. Osman Alacahan, Betül Duman, Ankamat Matbaacılık, Ankara 2012, s. 122; Kalın, a.g.e., s. 64; Karşlı, a.g.m., s. 81; Kızılkaya, a.g.m., s. 630.

tamamına sirayet eden bir bakış açısı olarak nesilden nesile aktarılmış ve böylece İslâm'a ve Müslümanlara yönelik neredeyse ortak bir toplumsal kabul oluşmuş/oluşturulmuştur.⁴⁵

Nitekim Leibniz, Voltaire, Kant, Hegel, Marx, Engels, Nietzsche, Auguste Comte ve Ernest Renan⁴⁶ vd. gibi düşünürler, bu ortak yaklaşımı benimseyerek İslam coğrafyasında bilim ve felsefe namına hiçbir gelişmenin olmadığını iddia etmişlerdir. Bunların ortaya koydukları görüşler, Batı toplumlarının İslâm'a bakışının felsefi temellerini oluşturarak geçmişten günümüze, Batı'nın İslam algısını şekillendirmiştir.⁴⁷

Protogoras'tan⁴⁸ Hobbes'a⁴⁹ ve modern çağlara kadar uzanan birey merkezli yaklaşımlar; John Locke'un, insan zihnini "üzerinde hiçbir yazı bulunmayan, beyaz bir kâğıda"⁵⁰ benzettiği görüşü ile insan, her türlü değer in bizzat üreticisi, merkezi ve dayanağı olmuştur. Artık insan, kendi çıkarları için her türlü eylemde bulunabilme serbestisine sahip bir varlık olmuştur. Nietzsche'nin "sarışın canavar" dediği⁵¹ bu insan tipi son derece etkin, gergin, enerjik ve saldırgandır. Ölüm, bilinemezliğe veya hiçliğe batışın kapısı olduğu için de kaygılıdır. Bu kaygı, hayatı maksimum hazla dolu yaşayamama korkusundan kaynaklanır. Levinas'ın dediği gibi özgürlük anlayışı "kendisi için insan" kavrayışına dayanır. Bu kaygı ise onu planlı kötülüklerin içine iter.⁵²

Hobbes'un başka bir güç kalmadığından emin oluncaya dek insanın, cebren olabildiğince çok insanı hakimiyeti altına almasından başka akılcı bir yolun olmadığı⁵³; Hegel'in, savaşı zorunlu bir aşama olarak nitelendirdiği ve Nietzsche'nin de güç-istemini en temel ahlaklılık olarak överek, erkeğin savaş için kadınınsa savaşçıyı dindirmek için eğitilmesinin dışındaki her şeyin delilik olduğu⁵⁴ şeklindeki görüşleri Hitler'in Nazizm, devrimci komünizme ve İslâm'a karşı çıkar ve şiddet temelli yaklaşımlara ilham kaynağı olmuştur.⁵⁵

45 Kızılkaya, a.g.m., s. 630.

46 Bu düşünürlerin İslâm'a bakışları hususunda detaylı bilgi için bkz. Çetinkaya, a.g.m., s. 124 vd.

47 Kalın, a.g.e., s. 73.

48 Zeller, Eduard, *Grek Felsefesi Tarihi*, çev. Ahmet Aydoğan, Say Yayınları, İstanbul 2008, s. 115.; Gökberk, Macit, *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1999, s. 40; Weber, Alfred, *Felsefe Tarihi*, çev. H. Vehbi Eralp, Sosyal Yayınları, Beşinci Baskı, İstanbul 1998, s. 40.

49 Hobbes, Thomas, *De Cive Or The Citizen*, ed. Sterling P. Lamprecht, Appleton-Century-Crofts, Inc, New York 1949, s. I.

50 Locke, John, *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme*, çev. Meral Delikara Topçu, Öteki Yayınları, (2. bs.) Ankara 2000, s. 133-134.

51 Nietzsche, Friedrich, *Putların Alacakaranlığı*, çev. Mustafa Tüzel, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010, s. 44; Güler, İlhami, "Batıdaki 'Öteki' Korkusunun Analizi ve İslam Dünyasında Direnişin 'Terör'e Kaymasının Psikanalizi", *İslamofobi Kolektif Bir Korkunun Anatomisi*, ed. Osman Alacahan, Betül Duman, Ankamat Matbaacılık, Ankara 2012, s. 154.

52 Güler, a.g.m., s. 154.

53 Hobbes, Thomas, *Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti*, çev. Semih Lim, YKY Yayınları, (6. bs.), İstanbul 2007, s. 93.

54 Nietzsche, Friedrich, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, çev. A. Turan Oflazoğlu, Asa Kitabevi, Bursa 1999, s. 76.

55 Yaran, Cafer Sadık, "Din ve Terör İlişkisinin Din Felsefesi Açısından Tahlili", *Dini Araştırmalar*, cilt: 7, sayı: 20, s. 52.

Aynı şekilde Martin Luther'in, İslâm karşıtı söylem ve fikirleri de Batı medeniyetinin şekillenmesinde etkin olan bir tutumun oluşmasına neden olmuştur. Bu tutum, geçmişteki örneklerine birebir benzemekle kalmamış, aynı zamanda Rönesans ve Aydınlanma dönemlerinin de genel yaklaşımını belirlemiştir. Örneğin Fransız Aydınlanmasının en önemli isimleri arasında bulunan, İslâm'a ve onun peygamberine ilişkin olumlu ifadeler kullanan Voltaire bile, *Le Fanaticisme ou Mahomet le Prophete* isimli piyesinde oldukça olumsuz bir İslâm ve Peygamber portresi çizmiştir.⁵⁶

Ayrıca Yaqup Zaki'nin kaynak göstermeksizin Voltaire'in Büyük Frederick'e yazdığı mektuptan naklettiği şu ifadeler, modern batı düşüncesinde şekillenen İslam algısını açıkça ortaya koymaktadır:

*Şu deve tüccarı olan kimse, kasabanın ayak takımı güruhunu, baş melek Cebrail ile konuştuğuna ikna edip inandırır. Cennete alındığını, göklere yükseldiğini ve her sayfasında akl-ı selimi titreten, sindirimi zor kitabının bir bölümünün orada, bizzat kendisine teslim edildiğini ileri sürer...*⁵⁷

Bu olumsuz betimleme, Ortaçağ Hristiyan entelektüellerine özgü bir durum olmayıp, bir tarihsel süreklilik içinde modern dönemlere kadar uzanan ve benimsenen bir yaklaşım halini almıştır. Mesela Weber (1864-1920), İslâm'ın ilk ortaya çıkışında, şehirli aydınların değil; ganimet, fetih ve cinsel arzularını tatmin beklentisiyle motive edilmiş disiplinli savaşçılardan oluşan bir bedevi silahşorlar grubunun dini olduğunu iddia etmiştir.⁵⁸

İslam'a karşı "öteki düşmanlığı" temelinde dayanan bu algı, Batı toplumlarının genetiğine yerleşmiş bir tavır olmuştur.⁵⁹ Nitekim Batı toplumlarının İslam'a bakışlarını şekillendirmede önemli rol oynayan akademik çalışmalar, 18. yüzyıldan itibaren karşımıza Oryantalizm olarak çıkar. Bilindiği gibi, "oryantalizm" döneminde yapılan araştırmalarda bilimsel bir kisve altında Müslümanlar genelde "öteki" olarak nitelenmiş, İslam özellikle akıl ve bilim karşıtı bir din konumuna yerleştirilmeye çalışılmış; İslam ve Hz. Muhammed hakkında "savaş", "şiddet", "şehvet" ve "cinsellik" temelinde kurulanmış ideolojik bir bakış geliştirilmiştir.⁶⁰

19. yüzyılın siyasal, ekonomik ve kolonyalist yapısı ise bilginin güç olduğu ilkesine dayalı olarak İslam'ı bilme zorunluluğu doğurmuştur. Artık ortada korkulan, merak edilen ya da nefret edilen bir İslam değil, bilinmeyi, sömürülmeyi ve yeniden inşa edilmeyi gerektiren bir İslam vardır. Ernest Renan, Sorbonne'da verdiği "İslam ve

56 Voltaire, *Le Fanaticisme ou Mahomet le Prophete Tragedia*, Etienne Ledet Compaigne, Amsterdam 1743; Kızılkaya, a.g.m., s. 631.

57 Zaki, Yaqup, "İslamofobi Politikası", *İslamofobi Kolektif Bir Korkunun Anatomisi*, ed. Osman Alacahan, Betül Duman, Ankamat Matbaacılık, Ankara 2012, s. 229.

58 Kurt, Abdurrahman, "İslâm ve Geri Kalmışlık Sorunu", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 2, Bursa, 2008, s. 40; Kızılkaya, a.g.m., s. 631.

59 Güler, a.g.m., s. 154.

60 Kirman, a.g.m., s. 30.

Bilim” konferansında İslam’ın bilim ve felsefe üretemeyeceğini, ancak sekülerleşerek çağdaş, demokratik, özgür ve bilimsel olabileceğini ileri sürer.⁶¹

Oryantalizme göre İslam tarihi, batı tarihinin ters yüz edilmiş bir imajdır. İslam şiddet dini ise bu, Hristiyanlığın barış ve sevgi dini olması nedeniyle. İslam baskıcı ve patrimonial bir din ise bu, batı özgürlükçü olduğu içindir. Bu yaklaşım birçok batılı oryantalistin, Müslüman toplumdaki etnik ve mezhebi farklılıkların körüklenmesi, İslam dünyasında yeni bir zihniyet ihdas edilmesi, sonuç olarak İslam’ın parçalanması gerektiğini savunmalarına neden olmuştur.⁶² Edward Said de, “*Oryantalizm*” adlı kitabında bu çalışmaların ideolojik ve sömürgeci mantıkla yapılmış çalışmalar olduğunu “İnsan gerçeğine böylesine uzak ve böylesine gözleri kapalı bir ilmin varlığını fark etmiş olmasaydım, bu kitabı yazmaya karar vermezdim”⁶³ sözleriyle bu durumu açıkça ortaya koymuştur.

Avrupa, artık dünyaya “hakim medeniyet” zaviyesinden bakıp bütün dünyayı maddi ve entelektüel olarak kolonize etmektedir. Bu medeniyetin temel hedefi olan “çağdaşlaştırma misyonu”, Fransız misyonerlerine kadar, 19. yüzyıl Avrupa entelektüel birikiminin köklü inançları arasına girmiştir.⁶⁴

Bilindiği gibi “öteki kültürler” konusu, Herodot’tan bu yana antropolojinin üzerinde durduğu temel bir sorun olmuştur. Ötekilik, yabancı kültürlerin “büyük var oluş zinciri” içinde nasıl yer bulacağı sorusu hakkında derin teolojik problemleri ortaya çıkarmıştır. Oryantalizm miti sayesinde, Doğulu ötekinin Batılı özne ile aynı düzeyde bir özne olarak kabul edilmemesi durumu su yüzüne çıkmıştır.⁶⁵

Kendisini merkez olarak gören batı düşüncesi, seçkin milli kimlikler oluşturmak ve dini seçkinciliği gerekçelendirmek amacıyla İslâm’ı, düşman ve ‘öteki’ olarak tanımlamak zorundaydı⁶⁶ çünkü ötekini tanımlamak aslında bir anlamda kendini tanımak ve kendi kimliğinin farkına varmak demektir.⁶⁷ Sonuç olarak bu müsteşriklerin başlıca yanılgıları, her şeye kendi batılı bakış açılarından ve kendi zihniyetleri içinde kalarak bakmaları olmuştur.⁶⁸ Ayrıca, bireyselliği ön plana çıkaran batı kültürü, kendi dışındaki kültürlere karşı evrenselci-liberal söylemi geliştirerek, kimlik ve aidiyet kavramlarının zayıflatılması, sonuçta da etkisiz hale gelmesi sağlanmıştır.⁶⁹

61 Renan, Ernest, “İslam And Science”, English translation by Sally P. Ragep, https://www.mcgill.ca/islamicstudies/files/islamicstudies/renan_islamism_cversion.pdf, (Erişim Tarihi: 27.04.2017); Kalın, a.g.e., s. 311-314.

62 Kalın, a.g.e., s. 317.

63 Said, Edward W., *Oryantalizm: Sömürgeciliğin Keşif Kolu*, çev. Nezih Üzel, İrfan Yayıncılık, (4. bs.) İstanbul 1998, ss. 439-440.

64 Kalın, a.g.e., s. 334-335.

65 Çebi, Murat Sadullah, “İsviçre’deki Minare Karşısı Referandum Afişlerinde İslamofobi’nin Söylemsel İnşası”, *Bilig Dergisi*, 2015/73, s. 105.

66 Kalın, a.g.m., s. 200.

67 Kirman, a.g.m., s. 28.

68 Guenon, *Doğu Düşüncesi*, s. 21.

69 Kalın, a.g.e., s. 455.

Klasik oryantalist ve sömürgeci refleksle konuyu ele alanlar için problem oldukça açık ve nettir. İslam, modern Batılı değerlerle uyuşmayan geri, çağdışı, uzlaşmaz, fanatik ve çatışmacı, özgürlük düşmanı, kadın karşıtı, diktatörlüğü yücelten bir dindir.⁷⁰ Nitekim bu bakış açısına göre İslam; Batı medeniyeti ve değerlerine yönelik küresel bir tehdit olarak algılanmakta, akıl dışı, anti-modern ve katı bir inanç ve eylem düzeni olarak tasvir edilmektedir.⁷¹

Kökenlerini Heidegger, Levinas ve Derrida gibi düşünürlerin, Yunan felsefesindeki “Ontolojik Özne” nosyonuna dayandırdıkları bu “öteki”ni barbar olarak görme anlayışı; Aydınlanma düşüncesiyle birlikte yeniden aktüel hale gelmiştir. Bir güç felsefesi olarak “öteki” üzerinde bir şiddet doğuran bu bakış açısı, varlığı daima doğru-yanlış, siyah-beyaz, köle-efendi, dost-düşman, vahşi-medeni, ileri-geri, doğu-batı gibi ikili tarzda kurgular. Bu zıtlıklardan birini kendine özdeş kabul edip diğerini yok etmeyi, başaramazsa da hiç olmazsa kendisine indirgemeyi amaçlayan⁷² Batı, kendi uygarlıkları, Yunan-Roma döneminden kaynaklandığı için diğer tüm uygarlıkların da aynı kaynaktan çıkması gerektiği düşüncesine kapılmıştır.⁷³ “İlerlemeye” ve “evrime” inanmaya başladığından bu yana da doğunun köklerine bağlılığını ve buna bağlı olarak da batıya oranla daha durağan oluşunu bir aşağılık belirtisi olarak kabul etmiştir.⁷⁴ Ayrıca hakikati kendi seviyesine indirgemeye çalışan “Modern” insan⁷⁵ yeryüzünü fethetmek amacıyla gökyüzünden yüz çevirmek durumunda kalmıştır.⁷⁶

Batı felsefesi ile iç içe geçmiş olan bu Avrupa-merkezci Hristiyan teolojisinin bir niteliği olan İslâmofobi olgusu, İslâm’la kurulan ilişkilerin en temel dinamiklerinden biri olmuş, Müslümanlara karşı geçmişten günümüze dek süregelen ırkçı, ayrımcı, dışlayıcı pratiklerin hem nedeni hem de sonucu olarak teo-politik bir işlev görmüştür. Bu süreçte, İslâm ve Müslüman kavramları, terör ve terörizm yakıştırmalarıyla birlikte kullanılmış, neredeyse bütün Müslümanlar cahil ve kötü görülerek açık bir dışlanmaya maruz kalmışlardır. Ne yazık ki, nesnenin içeriği, ona yüklenen işlevler, isnat edilen suçlar ve hakkında oluşturulan imajlar açısından kayda değer hiçbir değişiklik yaşanmamış, başta İslâmofobi olmak üzere, Hristiyan Avrupa’nın ötekine yönelik olarak işleyen/işletilen her türlü kadim korkusu 21. yüzyıla aktarılarak devam etmiş,⁷⁷ kendisini demokrasi, çoğulculuk ve hoşgörünün vatani olarak gören Batı toplumlarında yükselişe geçen İslâmofobi böylece kullanışlı bir araç haline gelmiştir.⁷⁸ Bu sayede batı hem kendi iç çatışmalarını, korkularını ve gerginliklerini başka bir

70 Evkuran, a.g.m., s. 207.

71 Buehler, a.g.m., s. 132.

72 Güler, a.g.m., s. 153.

73 Guenon, *Doğu Düşüncesi*, s. 37.

74 Guenon, *Doğu Düşüncesi*, s. 31.

75 Guenon, *Modern Dünyanın Bunalımı*, s. 114.

76 Guenon, *Modern Dünyanın Bunalımı*, s. 47.

77 Kızılkaya, a.g.m., s. 632.

78 Kalın, a.g.e., s. 444.

noktaya yansıtılmış, hem de üzerinde operasyon yapmak istediği toplumlarda kaos ve karmaşa oluşturmayı başarmıştır.⁷⁹

Bu çarpık felsefi yaklaşım, özellikle Doğu Bloğunun çökmesinin ardından İslam'ın, şiddet ve terörle birlikte anılmasına neden olmuştur. Zira bireycilik, metafiziği reddettiği gibi bireyden üstün bir otoriteyi de kabul etmediği için anarşi ve çözülmenin ortaya çıkmasına neden olmuştur.⁸⁰ Bununla birlikte Batı, kendi köklerinden kaynaklanan bu yaklaşımı İslam'a yönlendirmiş ve onun üzerine yıkmaya çalışmıştır. Müslümanların kendilerini terörist olarak hissetmeleri için her yol denenmiştir. Hatta denilebilir ki Müslüman kültürünün şiddet ürettiğini düşündürecek bir kampanya ile karşı karşıya olduğumuz tartışmasız bir gerçektir.⁸¹

İnsanın insan olma gayretini engelleme çabası⁸² olarak tanımlanabilecek olan terör, insanlığı felakete götüren gayri ahlaki, gayri insani, gayri dini bir yol ve yöntem olarak kabul edilmekte⁸³ ve “adaletsizliğin çocuğu” olarak ifade edilmektedir. Ancak terörün, son yıllarda annesi İslam Coğrafyası, babası da İslam olarak gösterilmeye çalışılmaktadır.⁸⁴ Hâlbuki felsefi açısından bakıldığında terör, sadece belirli bir kültürde ve sadece belirli bir zamanda gerçekleşmiş bir olay olmadığı için herhangi bir dine değil, insana ait bir olgu olarak kabul edilmelidir.⁸⁵ Bu nedenle terörü her hangi bir din veya kültürle ilişkilendirerek tanımlamanın, eksik ve maksatlı bir tanımlama olduğu açıktır.

Modernitenin ve aşırı sekülerleşmenin beraberinde gelen “varoluşsal boşluk”, insanları nihilizme ve anlamsızlığa sürüklemiş⁸⁶ ve böylece tam anlamıyla bir boşlukta kalan insan için dünyada yapılacak olan her türlü iş ve eylem, her hangi bir amaca matuf olma zorunluluğunu kaybetmiştir. Bu kaotik ortamda Hristiyan dünya ise kendi karanlık tarafı olan şiddet temayülünü İslam'a yansıtma çabasına girmiş ve böylece kendisine bir “öteki” ya da bir “düşman” oluşturmuştur.⁸⁷

İslam dünyası, özellikle son iki asırdır, Batı'nın kendi kültür ve gelişme modelini bu uluslara zorla kabul ettirme arzusundan doğmuş olan Batı tipi bir “entegrizmin”, her yolu mübah addeden dayatması ile kuşatılmış durumdadır.⁸⁸ Bu kuşatmanın son

79 Kalın, *a.g.e.*, s. 454.

80 Guenon, *Modern Dünyanın Bunalımı*, s. 106.

81 Onat, Hasan, “Küresel Şiddet ve Terör: İnsan Olma Onuruna Vurulan Darbe”, *Dini Araştırmalar*, 2004, cilt: VII, sayı: 20, s. 21.

82 İnam, Ahmet, “Terör ve Din”, *Dini Araştırmalar*, 2004, cilt: VII, sayı: 20, s. 39.

83 Erdem, Mustafa, “Din ve Terör Üzerine”, *Dini Araştırmalar*, 2004, cilt: VII, sayı: 20, s. 11.

84 Tosun, Cemal “Küreselleşme, Din ve (İslamcı!) Terör”, *Dini Araştırmalar*, 2004, cilt: VII, sayı: 20, s. 15.

85 İnam, a.g.m., s. 38.

86 Onat, a.g.m., s. 29.

87 Buehler, a.g.m., s. 135.

⁸⁸Entegrizm, dini veya siyasi olsun bir inancı, tarihinin bir önceki döneminde sahip olduğu kültür yapısı veya müesseseleriyle özdeşleştirmektir. Böylece mutlak bir doğruya malik olduğuna inanmak ve onun kabullenilmesini dayatmaktır. Graudy, Roger, *Entegrizm*, çev. Kamil Bilgin Çileçöp Pınar Yayınları, İstanbul 2005, s. 7.

88 Onat, a.g.m., s. 20.

20 yılında ise Batı, ürettiği bu düşmana “terörist” damgasını vurup ardından da terörle mücadele adına asimetrik güç kullanmaya, Müslümanları ve İslam’ı “terör ve şiddet” kavramlarıyla beraber anmaya başlamıştır.⁸⁹

İslam dünyasındaki şiddet olgusunu, İslam dini ve kültürüne bağlamak gibi maksatlı söylemler⁹⁰ geliştiren batı düşüncesi hemen bütün tarihi boyunca İslam’a karşı tutumunu daimi bir ötekilik, düşmanlık ve aşağılama temeli üzerinden şekillendirmiş ve bu durum Hristiyan Batı düşüncesine içkin bir şekilde günümüze kadar ulaşmıştır.

Nitekim Kardinal Ratzinger’in Papa seçildikten sonra yapmış olduğu konuşmasında sarf ettiği sözler de Hristiyan dünyasının İslam’a bakışının değiştiğini en yetkili ağızdan ortaya koymuştur. Zira bu konuşma iki temel iddiaya dayanır: İslam akla değer vermeyen bir dindir ve Muhammed yeni bir şey getirmemiş inancını şiddet ve savaş yoluyla yaymıştır.⁹¹

Felsefi Köklerimizden Uzaklaşmanın Özeleştirisi

Tarihsel, teolojik, sosyolojik, ekonomik ve psikolojik pek çok nedeni olan ve son yıllarda Müslümanlara yönelik cadı avına dönüşen İslâmofobi olgusunun gizlilikten realiteye ve oradan da aktüaliteye geçişi olarak da özetlenebilecek bu süreç, İslâm’a ve Müslümanlara yönelik ırkçı-şoven bir siyasal ve toplumsal atmosfer yaratmıştır. Yüzyıllar önce gerçekleşen Haçlı seferleri ile Afganistan ve Irak gibi Müslüman ülkelere dönük olarak 21. yüzyılın başlarında gerçekleşen işgaller sırasında kullanılan dini motifler arasındaki paralellik ve hatta özdeşlik tesadüfi değildir. İslâm’ı ve Müslümanları, Batıyla ve onun değerleriyle karşılaştırmanın sınırları içine hapsederek olumsuzlayan bu gelenek, “Tanrı’nın inayetinden yoksun insanlara hakiki dinin mesajını götürmek” için yapılan geçmiş savaşlardan, “insan hakları, demokrasi ve barış gibi değerlerden uzak toplumlara bunları taşımak” için yapılan günümüz işgallerine kadar uzanan zengin bir içeriğe sahiptir. Bu açıdan bakıldığında, İslâm’ın ve Müslümanların “şiddete meyyal, şehvetperest, irrasyonel, gerici” ve benzeri şekildeki tarihsel tasvirini, Hristiyan teologlarla Batı düşüncesine yön veren düşünürler arasındaki kuramsal-yöntemsel yakınlığın hatta ittifakın bir sonucu olarak görmek mümkündür. Çağdaş Hristiyan Batı dünyasının İslâm’a ve Müslümanlara ilişkin bilincinin temel referansları, bu ana akımın ürettiği ve artık kamuoyunun bilinçaltına anonim bir şekilde yerleşmiş olan manipülatif bilgi içeriğidir.⁹²

Esasında 11 Eylül sonrasında yaşanan bu süreci, SSCB’nin yıkılmasının ardından kendisine yeni bir düşman konsepti arayan, bu ihtiyacını İslâm’a ve Müslümanlara

89 Kirman, a.g.m., s. 26.

90 Çağrırcı, Mustafa “İslamofobi Bağlamında Bir Özeleştirisi”, *İslamofobi Kolektif Bir Korkunun Anatomisi*, ed. Osman Alacahan, Betül Duman, Ankamat Matbaacılık, Ankara 2012, s. s. 256.

91 Kirman, a.g.m., s. 31.

92 Kızılkaya, a.g.m., s. 638.

yönelik tarihsel öfkesini yeniden ve güçlü bir biçimde tedavüle sokarak gidermeye çalışan bilinçli ve sistematik bir çabanın sonucu olarak görmek mümkündür.⁹³ Mesela Danimarka'da devlet okullarında okutulan bir din dersi kitabında yer alan "Her ne kadar her Müslüman terörist değilse de, her terörist Müslüman'dır" ifadesi⁹⁴ İslam'a ve Müslümanlara karşı oluşan, mantıki açıdan hiçbir tutar yanı olmayan bu çarpık yaklaşımın geldiği son noktayı göstermesi açısından manidardır.

Görüldüğü gibi İslamofobi, Batı dünyasının kendi patolojik İslam algısının sonucu olan, mantığa dayanmayan fabrikasyon bir korkudur. Bu korkunun temel nedenleri İslam'ın doğru ve yeterli düzeyde bilinmemesi, ön yargı ve ötekileştirmeler, yazılı görsel ve sesli medya kanalları ile insanlarda İslam karşıtı klasik ve sosyal şartlandırma yapılmasıdır.⁹⁵

Bununla birlikte Batı uygarlığı, bu mantık dışı ve üretilmiş korkuya meşruiyet kazandırmak için gerekli olan şiddet ve terörü olanca gücüyle desteklemektedir. Zira küresel ölçekte yayılan şiddet ve terörün, ısrarla "İlmli İslam"dan söz eden Batılıların çıkarlarına hizmet edeceği aşıkardır. Bu sayede İslam'ın Batı kültür ve uygarlığına direndiğinin altı çizilecek ve yeni bir İslam inşası için projeler üretilmesinin önü açılmış olacaktır.⁹⁶ Bu projelerin temel argümanları da uygarlık, medenileşme ve küreselleşme gibi süslü sözlere dayandırılmaktadır. Oysaki uygarlık diye adlandırdığımız gelişme teknolojide, bilimde ve gücün kişisel olmayan bir biçimde kullanılışındaki gelişmedir; ahlakta bir gelişme değildir. Her teknolojik gelişme beraberinde bir güç artışı getirir ve güç de iyiye veya kötüye kullanılabilir.⁹⁷

Bilindiği gibi Doğuya ya da Batıya ontolojik birer sabit öz atfetmek, örneğin Doğuyu bilgelik, duygu, iman ile; Batıyı ise bilgi, akılçılık ve zeka ile özdeşleştirmek yaygın bir yaklaşım haline gelmiştir. İslamofobi konusunda da bu düalist düşüncenin sıkça kullanıldığı görülmektedir.⁹⁸

Peki durum gerçekten böyle midir? Gerçekten Doğu ile Batı arasında böylesine ontolojik bir fark var mıdır? Modern, uygar, medeni ve rasyonel olan Batı, geri kalmış, tembel ve çağdışı olan Doğu mudur? Değişim ve gelişme adı altında köklerinden kopmak yüceliği, geleneklerine bağlılık ise mutlaka aşağılığı mı gerektirir? Bu sorulara verilecek cevap elbette ki "hayır" olacaktır. Zira Guenon'un dediği gibi Doğu-Batı karşıtlığının temel sebebi, doğunun düşüncüyü eylemden üstün tutması, buna karşılık modern batının ise eylemi düşünceden üstün tutmasıdır.⁹⁹ Nitekim

93 Kızılkaya, a.g.m., s. 633.

94 Er, Ataman, a.g.m., s. 766.

95 Bu yönlendirme yolları hakkında detaylı bilgi için bkz. Lean, Nathan, *İslamofobi Endüstrisi*, çev. İbrahim Yılmaz, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, (2. bs.) Ankara 2015; Karşlı, a.g.m., s. 98.

96 Onat, a.g.m., s. 24.

97 Onat, a.g.m., s. 19.

98 Evkuran, a.g.m., s. 206-207.

99 Guenon, *Modern Dünyanın Bunalımı*, s. 72.

sürekli bir değişimi ve görelî bir gelişmeyi amaç edinmiş batı uygarlığı, “Hristiyanlık” ile bağlarını koparıp, ilkesi olmayan bir birlik haline gelirken,¹⁰⁰ Doğu medeniyeti, tüm organizasyonunu dini geleneğe dayalı olarak şekillendirmiştir. Özellikle İslam toplumlarında din, sosyal düzenin bir ögesi değil, tam aksine kurucu ilkesini ve varlık nedenini bulduğu kaynaktır.¹⁰¹ Doğu ile batı arasındaki bu farklılık bir şema ile gösterilecek olursa, bir eksenin iki tarafında yer alıp gittikçe birbirinden uzaklaşan iki çizgi olarak değil, doğunun köklerine ve geleneklerine sahip çıkan, ekseninden sapmadan gelişen bir gövde, batının ise mevcut ekseninden ayrılan ve bir dalın gövdeden ayrılışı gibi ondan uzaklaşan bir çizgi şeklinde gösterilmesi gerekecektir.¹⁰²

Batı'nın çabası kendi egemenliğini sürdürüebilmekten başka bir şey değildir.¹⁰³ Nitekim Batı, olanca çeşitliliği ve zenginliği içinde büyük Müslüman coğrafyasını anlamaya çalışmak yerine yargılamaya ve indirgemeye dayalı bir basitleştirmeye başvurmaktadır. Ve “Bunların ılımlısı da Fanatığı de bir ve aynıdır. Ortada anlayacak bir şey bulunmamaktadır. İslam her haliyle ve yorumuyla modern Batı dünyası için düşmandır.” demeye gelen bir söylem Batı toplumlarında hızla yaygınlaştırılmaktadır. Hatta Avrupa’da oluşmaya başlayan yeni hümanizm, meşruiyetini büyük oranda İslamofobiden almaktadır. Böylece İslamofobi, yenedünya düzeninin efendileri için problem çıkaracak muhalif unsurları tasfiye eden ve aşırılıkları törpüleyen bir zımpara işlevi görmektedir. İslam dünyası boyun eğdiğinde ise geriye ciddiye alınacak hiçbir engel kalmayacaktır.¹⁰⁴

Görüldüğü gibi İslamofobi söylemi, Batı uygarlığının ürettiği ve üzerinde operasyon yapmayı planladığı uygarlıklara karşı kullandığı sanal ancak etkili bir argüman olmuştur. Onun etkili olmasının altında yatan sebep ise kullandığı tüm enstrümanları, akli/felsefi temeller üzerinde şekillendirmesidir. Zira Batı, modernliği kendi tekeline almış, kendi dışında kalan uygarlıklara ise bu seviyeye ulaşabilme ülküsü ile hareket etmesi gerektiği düşüncesini aşlamıştır. Bu bağlamda “İslam’ı modernleştirmeliyiz” demek de son derece basit bir kavrayışla şunu ifade eder: İslam, merkez değil uydudur ve dolayısıyla yörüngeden ayrılmaması gereken de İslam’dır. İslam, kendine ancak modernliğin yörüngesinde kaldığı yahut modernliğin yörüngesine girdiği müddetçe meşruluk temin edebilir. Bu dilsel ifade, modernliği nihai olarak varılması gereken bir tekamül noktası olarak görmek anlamını içerir. Yani İslam’ın modernleştirilmesi söylemi özsel olarak İslam’ın değil modernliğin ‘iyi’ olduğu vehminden hareket eder.¹⁰⁵

100 Guenon, *Doğu Düşüncesi*, s. 69.

101 Guenon, *Doğu Düşüncesi*, s. 71.

102 Guenon, *Doğu Düşüncesi*, s. 32; Guenon, *Modern Dünyanın Bunalımı*, s. 64.

103 Onat, a.g.m., s. 20.

104 Evkuran, a.g.m., s. 208-209.

105 Karakaş, Halime, “İslam’ın Modernleştirilmesi ve Modern Bir Olgu Olarak Terör”, *Tezkire: Düşünce, Siyaset, Sosyal Bilim*, 2003, sayı: 34, s. 20

Çözüm Kendi Özümüzle Yeniden İrtibatta

Değişime karşı çıkmak elbette mümkün değildir; bunun için de yapılması gereken husus, öncelikle olay ve olguları olduğu gibi, doğru olarak anlamak ve değerlendirmektir.¹⁰⁶ Bu da ancak akıllı doğru bir şekilde kullanan, eleştirel düşünebilen ve sorgulayabilen nesiller yetiştirmekle mümkün olacaktır. Ancak birincil vazifesi soru sormak ve eleştirel düşüncenin ufkunu genişletmek olan akıl, Aydınlanmanın tepkisel çalkantıları içinde asıl işlevini yitirmiş ve kendisi bir dogma haline gelmiştir ki bu da Batı düşüncesinin krizidir.¹⁰⁷

Doğu toplumları, kendini savunabilmek için, dogmatik olmayan akıllı kullanmak zorundadır. Zira akıl, bütünüyle ulaşılmaması gereken üstün değer bizzat kendisi yani bir amaç değil, öte dünyanın gerçekliklerini, onların ruhtaki uzantılarını ve gerçek değeri idrak edebilecek olan bir meleke¹⁰⁸ yani bir araçtır. Unutulmamalıdır ki Allah'ın ayetlerini anlamak bir müminin görevidir ve bu ayetlerden biri olan evreni anlamak, felsefe ve hikmet olmadan mümkün değildir. Bu nedenle de İbn-i Rüşd'e göre bir hakikat arayışı olan felsefe, bir elit lüksü değil, varlıklar üzerinde düşünmeyi ve ibret almayı emreden dinin bir vecibesidir.¹⁰⁹

Dinin bu vecibesini yok sayan ya da kullanmayan bireyler, dini metinleri ve onların anlam çerçevesini yeterince anlayamadıkları için zihinlerinde kurgusal bir dünya oluşturabilmektedirler. Böylesi bir yapay dünyada kurulan sınırlar ve oluşturulan içerik zamanla kendi içine kapanmakta ve kendinden olmayana dışlamaktadır. Bu açıdan zihinlerde esen terör ve zihinlerde her gün işlenen cinayetlerin temelinde, din alanında yanlış bilgilendirme ve yanlış bilgilendirme, bireyin kendisini gelişim ve değişime kapatması gibi temel eksiklikler yer almaktadır.¹¹⁰

Bilindiği gibi İslam, farklı etnik köken, dil ve renge sahip sayısız insanı ortak inançlar ve büyük amaçlar etrafında toplayıp birbirine kaynaştırma özelliğine sahip olan ulvi bir değer olmanın yanında küçük hesaplar, amaçlar ve çıkarlar uğruna sınırsız istismara da konu olan sembolik bir sermayedir.¹¹¹ Dini istismar etmenin birinci şekli din ve dindarları toplumun tamamı veya bir kısmını hedef alan büyük bir tehlike olarak takdim etmek suretiyle toplumsal paranoya oluşturmak şeklinde icra edilir.¹¹² Böyle bir istismarın, İslamofobi lehine önemli argümanlar sağladığı açıktır.

106 Onat, a.g.m., s. 21.

107 Kalın, a.g.e., s. 29-31.

108 Guenon, *Doğu Düşüncesi*, s. 13.

109 İbn-i Rüşd, *Felsefe-Din İlişkileri; Faslı'l-Makal, el-Keşf an Minhaci'l- Edille*, haz. Süleyman Uludağ, Dergah Yayınları, (3. bs.), İstanbul 2004, s. 76-77; Kalın, a.g.e., s. 361.

110 Saruhan, Müfit Selim, "Terörün Zihinsel Kökenleri", *Dini Araştırmalar*, cilt: 7, sayı: 20, s. 312; Karaman, Hayrettin, "Terör ve İslam Üzerine", <http://www.hayrettinkaraman.net/sc/00245.htm> (Erişim tarihi: 07.11.2016).

111 Öztürk, Mustafa, "Geçmişten Günümüze Din İstismarı", *Diyanet Aylık Dergi*, yıl: 2016, sayı: 309, s.10.

112 Öztürk, a.g.m., s. 13.

İstismarın bir diğer şekli de bir dinî grubun nasslar üzerinden kendini meşru ilan etmesi veya başka grupların dinî anlayış ve kavrayış tarzlarını gayrimeşru ilan etmek suretiyle yapılabilir. Çok boyutlu din istismarının en güncel ve en çarpıcı örneği ise FETÖ tecrübesidir.¹¹³ Meşhur filozof Kindi dini bu şekilde istismar edenler hakkında şunları aktarır:

“Hayvani nefislerinde yer eden haset keri ile düşünce ufuklarını kuşatan karanlığın hakikatin nurunu görmelerini engellediği din istismarcıları, saldırgan ve zalim düşman olarak, haksız yere işgal ettikleri makamları korumak için elde edemedikleri ve çok uzağında buldukları insanî erdemlere sahip insanları küçümserler...”¹¹⁴ Böylesi bir istismarın da İslamofobik iddialar için ne derece önemli deliller teşkil edeceği ortadadır.

Teolojisi asli günah, dolayısıyla da korku ve güvensizlik fikrine dayalı olan Hristiyan dünya, dayandığı ilkeler sebebiyle, büyük bir ele geçirme arzusu ile çevrelenmiştir. Bu durum, diğer insanları ele geçirme ve sömürmek sonucunu doğurmuştur. Zamanla dini hayat, diğerine saygı duyan manevi özünü kaybetmiş “bu dünyada kazançlı olmak için paran, öbür dünyayı kazanmak için ise bir dinin olacak” anlayışı yerleşmiştir. Ancak böyle bir dini hayatın terörü beslemesi işten bile değildir. Nitekim dini böyle yaşayan ve böyle inanan bir insan, kendisi gibi düşünmeyenlere düşman kesilecektir.¹¹⁵

Aynı şekilde dini, akli unsurlarından bağımsız salt imani bir yapı olarak görmek de ciddi problemler doğuracaktır. Zira bu tür bir anlayış, bir taraftan din ve terör arasındaki potansiyel veya tarihsel açıdan reel ilişkinin görülememesine, diğer taraftan da temiz kalpli ve iyi niyetli bir fideistin, dini görünüm altındaki terörün yanlışlığını ve kötülüğünü fark edememesine sebep olacaktır.¹¹⁶ Ancak bir din mensubu kutsal kitap ve onun yorum teknikleri hakkında yeterince bilgi sahibi olmadan Tanrı'nın iyi ve kötü ile ilgili emir ve yasaklarını, doğrudan ilahi vahyi oluşturduğuna inandığı kitaplardan veya otoritelerden almaya kalkıştığında, hiç de beklenmedik sonuçların ortaya çıkması kaçınılmazdır.¹¹⁷

Bilindiği gibi kitleler; delil ve kanıtlarla değil modellerle hareket eder. Akli etkilerin yardımından mahrum olan bu kitleler; her şeye kolay inanırlık gösterir. Kendisini bir zümreye teslim eden bireylerin çoğu, kendi uzmanlıkları dışında net bir zihinsel düşünceye sahip değildirler.¹¹⁸ Bu bireylerin zihinlerinde yaşanan karmaşa ve ötekini dışlama terörünün en tehlikeli olanıdır ki bu zihinsel terör önlenmedikçe, şiddet ve kanla beslenen insanlık düşmanlığı önlenemez. Halkın bilgilenmemesi, bilgiden

113 Öztürk, a.g.m., s.12.

114 Kindi, *Felsefi Risaleler*, çev. Mahmut Kaya, Klasik Yayınları, (2. bs.) İstanbul 2006, s. 142.

115 İnam, a.g.m., s. 41-42.

116 Yaran, a.g.m., s. 51.

117 Yaran, a.g.m., s. 54.

118 Saruhan, a.g.m., s. 307.

payını almaması sözde dinin sözde temsilcilerinin gizemlerini ve toplum üzerindeki etkilerini artırmaktadır. Bu sebeple zihni geliştiren sorulardan yoksun olan bireyin kabuğunu kırması gerekir. Birey, kendini gelişim ve değişime kapayınca zihinsel kabullerle hareket eder, yeniliklere direnir. Böylece kendi doğru ve değerleriyle yaşayan insan, nihayetinde diğer insanların da kendi değer ve doğruları üzerinde bir gün birleşmesini arzular. Nitekim dinler arası diyalog adıyla yapılan çalışmalar bu yaklaşımın somut bir örneğidir. Zira Hristiyan zihni, diyalogu amaçlarken, bizimle teolojik ortaklık ve benzerliği olduğu noktasından hareket etmemektedir. Aksine farklılıklarımızı kendi lehlerine eritmek için çaba sarf etmektedir. Zihninde belirlediği, “en doğru yol, biricik kurtuluş yolu” gibi kendi kabulleriyle değerlendirmelerde bulunmaktadır.¹¹⁹ Böylece zihni, derin köklerine kadar peşin-hükümlerle dolmuş insan, Spinoza’nın dediği gibi, hem kendisine zarar verecek hem de içinde yaşadığı çalkantıları etrafındakilere yansıtacaktır.¹²⁰

Batı medeniyetinin İslam coğrafyasında yapmaya çalıştığı şey de tam olarak budur. Çeşitli saiklerle Müslümanların barbar, şiddet yanlısı ve gerici olduğunu iddia ederken elinde bunu temellendirebilecek argümanlar oluşturmaktadır. Maalesef, İslam toplumlarında da Batı’nın elini güçlendirecek nitelikte olaylar yaşanmaktadır. İslam ülkeleri olarak her birimiz birçok sorunla boğuşuyoruz. Din ile şiddet, hatta terör iç içe geçirilmekte, dinî kavram ve değerler çeşitli grup ve oluşumlarca, hoyratça istismar edilmektedir.¹²¹

Sonuç

İslam toplumlarında yaşanan bu şiddet olaylarının ana sebebi, kendi dinini ve tarihi tecrübesini dahi doğru “okuyamayacak” derecede vahim olan zihinsel bir gelişmemişliktir. Şiddeti besleyen sorunların temelinde de bu gerilik vardır. Çünkü ahlakın birinci şartı iyilik ve kötülüğün ne olduğunu bilmek, ikinci şartı ise duyguların ve tutkuların köleliğinden kurtulup aklın ve vicdanın buyruğuna girmektir. Bu cümleden olarak İslam dünyasındaki şiddet eylemlerinin önüne geçebilmek ve bu eylemlerle temellendirilen İslamofobiyi etkisiz kılmak için İslam’ın akıl, adalet ve rahmet dini olduğunu insanlığa göstermek zorundayız.¹²² Kısaca insanoğlu içine düştüğü bu problemi çözecek ve “onur”unu kurtaracaksa, doğru, güvenilir ve sağlam bilgiye bağlı olarak hareket etmek mecburiyetindedir.¹²³

Ancak Ziyaeddin Fahri’nin dediği gibi maalesef biz, fikir hayatımızın özünü teşkil eden ilmi ve felsefi hayat geleneğinden de mahrumuz. Bu nedenle öncelikle ilmi ve

119 Saruhan, a.g.m., s. 309-311.

120 Spinoza, Benedictus, *Etika*, çev. H. Ziya Ülken, Dost Yayınevi (2. bs.), Ankara 2006. s.70; Saruhan, a.g.m., s. 312.

121 Bardakoğlu, Ali, “Dini Değerlerin Buharlaşması”, *Diyanet Aylık Dergi*, yıl: 2016, sayı: 309, s. 8-9.

122 Çağrıncı, a.g.m., s. 259-260.

123 Onat, a.g.m., s. 30.

124

felsefi hayatın inkişafı için bu geleneğin kurulması gerekmektedir. Son yüzyıldaki fikir hareketlerinin gelenek olarak yaşayamaması, ilim ve felsefe ile doğrudan doğruya alakası olmayan din ve siyaset ihtiraslarını deşmekten kaynaklanmış; dini dedikodular ve siyasi ihtiraslar ilim ve felsefe için sarfedilen ferdi emeklerin heder olmasına sebep olmuştur. Ayrıca ilmi ve felsefi faaliyetin doğmasını temin edecek olan toprak-düşünce arasındaki münasebeti de dikkatlerden kaçırmamalıyız. Okumuşlarımız, hangi toprak üzerinde bulduklarının, hangi toprağın çocuğu olduklarının farkında değildirler. Yani işlediği malzemeyi bulunduğu ictimai hayatın havası ile kaynaştırmamış bir düşünme eyleminin, bereketsiz ve verimsiz olması kaçınılmazdır. Bununla ilmin ve felsefenin milli olduğu değil ilmi ve felsefi faaliyetin işleme tarzının, malzemesinin ve kaynağının milli olduğu kastedilmektedir.¹²⁴ Bu da ancak felsefi düşüncenin yeniden yerleştirilmesi ve geliştirilmesi ile mümkündür. Nurettin Topçu'nun da dediği gibi; felsefenin Müslüman Türk toplumundan uzaklaştırılması büyük bir kayıptır. Felsefi düşünceyi imanın yerine koymak elbette büyük bir hata olacak, fakat felsefi tefekkür olmadan imanın derinliklerine nüfuz etmek ve yakine ulaşmak da mümkün olmayacaktır.¹²⁵

Unutulmamalıdır ki kendisini “uygar” ve “medeni” olarak tanımlayan “Batı”, bu nitelikleri hak edişinin gerekçesi olarak Aydınlanma ve modernizm ile birlikte şekillenen ve gelişen akla ve bilime değer vermeyi gösterir. Ancak bu niteliklerin sadece Batıya ait olduğu gerekçesi ile yok sayılıp dışlanması, kötü olarak kabul edilmesi, Batılının değirmenine su taşımaktan, ekmeğine yağ sürmekten başka bir işe yaramadığı gibi bundan sonraki süreçte de yaramayacağı açıktır. Ayrıca unutulmamalıdır ki sadece Batıya ait olması mümkün olmayan bu değerler, kendi köklerimizde Batıda olduğundan çok daha fazlaca mevcuttur. Bu nedenle Batının, genelde “Doğu”, özelde ise “İslam” üzerinde kurmaya çalıştığı baskı ancak köklerimize daha sıkı ve doğru bir şekilde sarılarak geliştirilecek olan felsefi düşünme yöntemleri ile kırılacaktır. Şayet bu sağlanabilirse, ayakları sağlam bir şekilde yere basan bilimsel ve felsefi gelişmelerin, İslam coğrafyasında yeniden boy vermesi işten bile değildir.

Kaynakça

Adam, Baki, “Katolik Kilisesi'nin Kurtuluş Öğretisi Açısından Yahudiliğe ve İslam'a Bakışı”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 41, Ankara, 2000, ss. 195-224.

Aktaş, Murat, “Avrupa'da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 13/1, ss. 31-54.

Allen, Chris, *İslamophobia*, Ashgate Publishing Limited, England 2010.

124 Fahri, Ziyaeddin, “Türkiye'de İlmi ve Felsefi Hayat'ın İnkişafı Şartları”, *Çığır Dergisi Neşriyatı*, yıl: 1983, sayı: 5, s. 17-21.

125 Topçu, Nurettin, *Yarınki Türkiye*, Dergâh Yayınları İstanbul 1999, s. 58-60; Kalın, a.g.e., s. 383.

- Aristoteles, *Metafizik*, çev. Ahmet Arslan, Sosyal Yayınları, (2. bs.), İstanbul 1996.
- _____, *Politics*, trns. Benjamin Jowett, Batoche Books, Kitchener 1999.
- Arslan, Ahmet, *Felsefeye Giriş*, Adres Yayınları, Ankara 2005.
- Bardakoğlu, Ali, “Dini Değerlerin Buharlaşması”, *Diyanet Aylık Dergi*, yıl: 2016, sayı: 309, ss. 6-9.
- Buehler, Arthur F., “İslamofobi: Batı’nın ‘Karanlık Tarafı’nın Bir Yansıması”, çev. Mehmet Atalay, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2014, cilt: LV, sayı: 1, ss. 123-140.
- Çağrı, Mustafa, “İslamofobi Bağlamında Bir Özeleştiri”, *İslamofobi Kolektif Bir Korkunun Anatomisi*, ed. Osman Alacahan, Betül Duman, Ankamat Matbaacılık, Ankara, 2012, ss. 255-260.
- Çebi, Murat Sadullah, “İsviçre’deki Minare Karşıtı Referandum Afişlerinde İslamofobi’nin Söylemsel İnşası”, *Bilig Dergisi*, 2015/73, ss. 99-136.
- Çetinkaya, Bayram Ali, “Batı’da Hz. Muhammed (S) Üzerinden İslamofobi’nin Yansımaları, İslamofobi’nin Felsefi Kökenleri”, *İslamofobi Kolektif Bir Korkunun Anatomisi*, ed. Osman Alacahan, Betül Duman, Ankamat Matbaacılık, Ankara, 2012, ss. 117-152.
- Dağ, Ahmet, “İslamofobia: Hegemonyayı Derinleştirme ve Bir Hegemonya Projesi Olarak Euro-İslam”, *1. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Müslümanlar Kongresi Bildiriler Kitabı*, ed. Abdulkadir Buluş vd., Ekopi Yay. Konya, 2016, ss. 35-49.
- Er, Tuba; Ataman, Kemal, “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2008, cilt: XVII, sayı: 2, ss. 747-770.
- Erdem, Mustafa, “Din ve Terör Üzerine”, *Dinî Araştırmalar*, 2004, cilt: VII, sayı: 20, ss. 9-12.
- Evkuran, Mehmet, “Bir Kimlik Politikası Olarak İslamofobi”, *İslamofobi Kolektif Bir Korkunun Anatomisi*, ed. Osman Alacahan, Betül Duman, Ankamat Matbaacılık, Ankara, 2012, ss. 203-217.
- Fahri, Ziyaeddin, “Türkiye’de İlmî ve Felsefi Hayat’ın İnkişafı Şartları”, *Çığır Dergisi Neşriyatı*, yıl: 1983, sayı: 5, ss.3-29.
- Fallaci, Oriana, *The Force of Reason*, New York: Rizzoli 2006.
- Fukuyama, Francis, *Tarihin Sonu ve Son İnsan*, çev. Zülfü Dicleli, Profil Yayıncılık (6. bs.), İstanbul 2016.

Gökberk, Macit, *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1999.

Guenon, Rene, *Doğu Düşüncesi*, çev. L. Fevzi Topaçoğlu, İz Yayıncılık, İstanbul 2013.

_____, *Modern Dünyanın Bunalımı*, çev. Mahmut Kamık, Risale Basın Yayın, İstanbul, 1986.

Güler, İlhami, “Batıdaki ‘Öteki’ Korkusunun Analizi ve İslam Dünyasında Direnişin ‘Terör’e Kaymasının Psikanalizi”, *İslamofobi Kolektif Bir Korkunun Anatomisi*, ed. Osman Alacahan, Betül Duman, Ankamat Matbaacılık, Ankara, 2012, ss. 153-156.

Güngör, Feyza Şule, “Zenofobinin İslamofobiye Dönüşümü Üzerine Felsefi Bir Değerlendirme”, *1. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Müslümanlar Kongresi Bildiriler Kitabı*, ed. Abdulkadir Buluş vd., Ekopi Yay. Konya, 2016, ss. 285-293.

Hobbes, Thomas, *De Cive Or The Citizen*, ed. Sterling P. Lamprecht, Appleton-Century-Crofts, Inc, New York 1949.

_____, *Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti*, çev. Semih Lim, YKY Yayınları, (6. bs.), İstanbul 2007.

Huntington, Samuel P., “The Clash of Civilizations”, *Foreign Affairs*, Summer 1993, 72/3.

İbn-i Rüşd, *Felsefe-Din İlişkileri; Faslu'l-Makal, el-Keşf an Minhaci'l- Edille*, haz. Süleyman Uludağ, Dergah Yayınları, (3. bs.), İstanbul 2004.

İmamoğlu, Tuncay, *Modern Batı Düşüncesinin Felsefi Temelleri: Din ve İnsan Algısı Üzerine Bir Değerlendirme*, İz Yayıncılık, İstanbul 2013.

İnam, Ahmet, “Terör ve Din”, *Dinî Araştırmalar*, 2004, cilt: VII, sayı: 20, ss. 37-46.

Kalın, İbrahim, *Ben, Öteki ve Ötesi, İslam-Batı İlişkileri Tarihine Giriş*, İnsan Yayınları, (4. bs.) İstanbul, 2016.

_____, “İslamofobi ve Çok Kültürlülüğün Sınırları”, *Orta Asya’da İslam (Temsilden Fobiye)*, ed. Muhammet Savaş Kafkasyalı, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları, Ankara-Türkistan 2012, c. 1, ss. 181-205.

Karakaş, Halime, “İslâm’ın Modernleştirilmesi ve Modern Bir Olgu Olarak Terör”, *Tezkire: Düşünce, Siyaset, Sosyal Bilim*, 2003, sayı: 34, ss. 20-23.

Karaman, Hayrettin, “Terör ve İslam Üzerine”, <http://www.hayrettinkaraman.net/sc/00245.htm> (Erişim tarihi: 07.11.2016).

Karlı, Necmi, “İslamofobi’nin Psikolojik Olarak İncelenmesi”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2013, cilt: XIII, sayı: 1, ss. 75-100.

- Kızılkaya, Ahmet, “Geçmişten Günümüze İslamofobi: Kökeni, Tarihsel Gelişimi ve Bugünü”, *Orta Asya’da İslam (Temsilden Fobiye)*, ed. Muhammet Savaş Kafkasyalı, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları, Ankara-Türkistan 2012, c. 1, ss. 621-640.
- _____, “Papaya Tepki Nasıl Olmalı”, <http://www.yenisafak.com/yerel/papaya-tepki-nasil-olmali-17061>, erişim tarihi: 09.11.2016.
- Kindi, *Felsefi Risaleler*, çev. Mahmut Kaya, Klasik Yayınları, (2. bs.) İstanbul 2006.
- Kirman, M. Ali, “İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu?”, *Journal of Islamic Research*, 2010, 21/1, ss. 21-39.
- Kurt, Abdurrahman, “İslâm ve Geri Kalmışlık Sorunu”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 2, Bursa, 2008, ss. 35-72.
- Lean, Nathan, *İslamofobi Endüstrisi*, çev. İbrahim Yılmaz, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, (2. bs.) Ankara 2015.
- Locke, John, *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme*, çev. Meral Delikara Topçu, Öteki Yayınları, (2. bs.) Ankara 2000.
- Nietzsche, Friedrich, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, çev. A. Turan Oflazoğlu, Asa Kitabevi, Bursa 1999.
- _____, *Putların Alacakaranlığı*, çev. Mustafa Tüzel, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010.
- Onat, Hasan, “Küresel Şiddet ve Terör: İnsan Olma Onuruna Vurulan Darbe”, *Dini Araştırmalar*, 2004, cilt: VII, sayı: 20, ss. 19-30.
- Öztürk, Mustafa, “Geçmişten Günümüze Din İstismarı”, *Diyanet Aylık Dergi*, yıl: 2016, sayı: 309, ss. 10-13.
- Renan, Ernest, “İslam And Science”, English translation by Sally P. Ragep, https://www.mcgill.ca/islamicstudies/files/islamicstudies/renan_islamism_cversion.pdf, (Erişim Tarihi: 27.04.2017).
- Said, Edward W., *Oryantalizm: Sömürgeciliğin Keşif Kolu*, çev. Nezih Uzel, İrfan Yayıncılık, (4. bs.) İstanbul 1998.
- Saruhan, Müfit Selim, “Terörün Zihinsel Kökenleri”, *Dini Araştırmalar*, cilt: 7, sayı: 20, ss. 303-314.
- Spinoza, Benedictus, *Etika*, çev. H. Ziya Ülken, Dost Yayınevi (2. bs.), Ankara 2006
- Topçu, Nurettin, *Yarımkı Türkiye*, Dergâh Yayınları İstanbul 1999.

Tosun, Cemal, “Küreselleşme, Din ve (İslamcı!) Terör”, *Dini Araştırmalar*, 2004, cilt: VII, sayı: 20, ss. 13-18.

Voltaire, *Le Fanaticisme ou Mahomet le Prophete Tragedia*, Etienne Ledet Compaigne, Amsterdam 1743.

Weber, Alfred, *Felsefe Tarihi*, çev. H. Vehbi Eralp, Sosyal Yayınları, (5. bs.), İstanbul 1998.

Yaran, Cafer Sadık, “Din ve Terör İlişkisinin Din Felsefesi Açısından Tahlili”, *Dini Araştırmalar*, cilt: 7, sayı: 20, ss. 47-59.

Yüksel, Mehmet, “İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm ya da Batı ve Öteki”, *İslamofobi Kolektif Bir Korkunun Anatomisi*, ed. Osman Alacahan, Betül Duman, Ankamat Matbaacılık, Ankara, 2012, ss. 103-116.

Zaki, Yağup, “İslamofobi Politikası”, *İslamofobi Kolektif Bir Korkunun Anatomisi*, ed. Osman Alacahan, Betül Duman, Ankamat Matbaacılık, Ankara, 2012, ss. 219-232.

Zeller, Eduard, *Grek Felsefesi Tarihi*, çev. Ahmet Aydoğan, Say Yayınları, İstanbul, 2008.

journal of
ilahiyat^{ILTED}
researches
ilahiyat tetkikleri dergisi

ISSN 2458-7508

9 772458 750806